

**DEVELOPING SCIENTIFIC APPARATUS OF THE RESEARCH
“FORMING PRIMARY SCHOOL PUPILS’ SOCIOCULTURAL COMPETENCE
BY MEANS OF TALES”**

The article discusses the theoretical background of the development and formation peculiarities of elementary school pupils’ sociocultural competence by using fairy tales in the educational and upbringing process. The necessity of using elements of folktales and fairy tales at elementary school lessons and its impact on children’s social activity and adaptation in the society have been proven. The scientific apparatus of forming elementary school pupils’ sociocultural competence by using fairy tales has been developed.

Key words: socialization, social competence, communication, elementary school pupils’, fairy tale.

УДК [373.3.016:811.111]:159.955(043.5)

Ю. С. Чапюк

**КРИТЕРІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЦІЛЕ-МОТИВАЦІЙНИЙ КРИТЕРІЙ**

У статті висвітлено аспекти теоретичного обґрунтування критеріїв та показників розвитку ціле-мотиваційного критерію як ключового щодо розвитку креативного мислення молодших школярів. У логічній послідовності розкрито теоретичні підходи до досліджуваного феномену, передусім через визначення й науковий аналіз понять «критерій» і «показник». Автором зацентовано увагу на провідних характеристиках ціле-мотиваційного критерію (мотиваційна сфера, мотив, потреба, мотивація, ціль) крізь призму суб’єктивних емоційних переживань учня початкових класів, його здатності до прояву творчих здібностей та креативного мислення на уроках іноземної мови.

Ключові слова: креативне мислення, критерій, показник, розвиток, ціле-мотиваційний критерій.

Постановка проблеми, її зв’язок з важливими завданнями. Одним із важливих аспектів наукового дослідження є діагностика реального стану досліджуваної проблеми. У руслі нашого дослідження – розвитку креативного мислення учнів початкових класів, а також результативності, ефективності педагогічного процесу, який впливає на це. Вирішення цієї проблеми передбачає визначення критеріїв, показників тих особистісних утворень, розвиток і становлення яких відбувається у процесі спеціально організованої педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Аналіз наукового доробку (В. Андреев, Л. Виготський, М. Волах, Дж. Гілфорд, В. Дружинін, О. Кульчицька, А. Маслоу, О. Матюшкін, Дж. Рензулі, В. Роменець, С. Рубінштейн, Р. Стернберг, Б. Теплов та ін.) показує, що у фокусі наукових розвідок перебувають питання розвитку творчих здібностей особистості; психолого-педагогічні аспекти проблеми формування творчої особистості (М. Гнатко, Д. Богоявленська, Г. Костюк, О. Кульчицька, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Рибалка, К. Роджерс, Р. Семенової, С. Сисоєва, Е. Торранс, С. Шандрук та ін.); уточнення вихідних понятійних категорій «критерій», «показники» (С. Ожегов, Т. Давиденко та ін.). Однак такий аспект, як розроблення критеріїв і показників розвитку креативного мислення учнів початкових класів на уроках іноземної мови потребує, на наш погляд, ґрунтового теоретичного обґрунтування й експериментальної апробації.

Метою статті є визначення й обґрунтування термінів «критерій», «показник» та характеристика ціле-мотиваційного критерію як ключового у розвитку креативного мислення учнів початкових класів на уроках іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розроблення сукупності критеріїв, показників креативного мислення молодших школярів передусім уважаємо за необхідне проаналізувати сутність понять «критерій» та «показники» як категорій педагогіки.

Зауважимо, критерій (із грецької *kriterion* – «засіб для судження») – мірило, ознака, на основі якої виконується оцінювання досліджуваного явища. Критерій є засобом, інструментом оцінювання, а не самою оцінкою [1]; критерій (з лат. *criterium* – «розрізнення») – «підстава для оцінювання чогось» [2, с. 200], це необхідна і достатня умова вияву певного явища чи процесу, критеріальний підхід до діагностування розвитку креативного мислення учнів, що уможлиблює виокремлення ступенів сформованості цієї якості та їх характерних ознак.

Уважається, що ознака, яка використовується у якості критерію, може бути виражена якісною або кількісною характеристиками. Так, В. Беспалько під критерієм розуміє об'єктивну кількісну міру деякого явища, або кількісне виокремлення його сторін [3]. А. Галімов зазначає, що «критерій виражає найзагальнішу сутнісну ознаку, на основі якої здійснюють оцінювання, порівняння реальних педагогічних явищ, при цьому ступінь вияву, якісна сформованість, визначеність критерію виражаються у конкретних показниках» [4, с. 93].

Під «критерієм» сучасна наука розуміє істотну, суттєву ознаку, на підставі якої проводиться оцінювання, визначення або класифікація [5, с. 45]. Академічний тлумачний словник подає дефініцію поняття «критерій» як «підстави для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило» [6, с. 349], акцентуючи увагу на тому, що «критерієм правильності теоретичних висновків є практика».

Зокрема, О. Барабанщиков і М. Дерюгін подають щонайменше чотири визначення: а) критерій – це показник, об'єктивний прояв чого-небудь; б) критерій – це психологічна установка діагноста; в) критерій – це мірило, тобто правило, яким треба користуватись під час діагностування; г) критерій – це рівень прояву певних якостей за питаннями опитувальника, анкети, тесту тощо [7].

Дослідник В. Курило вказує на те, що у педагогічній теорії під критеріями розуміють ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінюванню [8, с. 36].

Ми погоджуємося з В. Беспалько [9], який у своїх роботах висловлює думку не тільки про обґрунтованість і достатність критеріїв, але й про чітку визначеність та однозначність тлумачення показників, що мають підлягати певній формалізації. Тієї ж думки дотримується й О. Єжова [10, с. 312], стверджуючи: науковці акцентують увагу на описовості якісних характеристик досліджуваних явищ, що ускладнює їх статистичну обробку та уніфікацію результатів. При цьому критерії мають відповідати певним вимогам, дотримання яких надає змогу досліджувати педагогічні явища та порівнювати результати експериментальних досліджень різних авторів, а саме: об'єктивність, надійність і простота виміру критеріїв [10, с. 312–313].

Зауважимо, що питання критеріїв пов'язані із заходами підвищення ефективності професійної діяльності. Це питання про те, які параметри даного процесу необхідно вимірювати. Водночас вони є актуальними і щодо визначення якості професійної діяльності.

Основи вироблення загальних вимог щодо критеріального апарату педагогічних досліджень було закладено у працях Ю. Бабанського. Так, свого часу доцільність використання критеріїв у педагогічній діяльності він розглядав за умови, що «критерій» – це об'єктивна ознака, за допомогою якої можливе порівняльне оцінювання ступеня розвитку досліджуваного явища в осіб або можлива класифікація педагогічних факторів і процесів, що вивчаються [11]. Пізніше різні дослідники вносили певні пропозиції щодо розуміння і використання критеріїв та пропонували нові вимоги до покращення якості критеріального апарату наукових досліджень, зокрема таких, як розуміння критерію як ідеального зразка або еталона, спрямованість критерію на управління діяльністю та ефективністю.

Л. Білоусова під критерієм розуміє ідеальний зразок, еталон, який визначає вищий, найдосконаліший рівень функціонування певної системи, порівняння з яким дозволяє встановити ступінь відповідності й наближення наявного рівня даного явища до еталона. При цьому критерій подається як сукупність ознак, що дозволяють відрізнити один рівень від

іншого [11]. В. Вергасов, окрім вимог об'єктивності, надійності та високої вірогідності, називає ще спрямованість критерію на управління діяльністю й ефективність [12]. У деяких авторів (В. Дияк, С. Заскалета, В. Курило та ін.) додатковими вимогами до критеріїв постають: узгодження зі складовими явища, комплексність, можливість оцінювати розвиток, а також поточні й кінцеві результати педагогічного явища, відповідність меті й завданням, змісту досліджуваного явища, істотність і стійкість, взаємозумовленість [10, с. 313].

На думку І. Блощинського, під час розроблення критеріїв і показників необхідно враховувати такі обставини [13, с. 75]:

- розроблення критеріїв та показників має узгоджуватися з метою дослідження;
- сформовані критерії повинні відображати ознаки, притаманні предмету, який вивчається, незалежно від волі та свідомості суб'єктів;
- ознаки мають бути сталими, вони мають повторюватись та відображати сутність явища;
- система взаємопов'язаних ознак має розкривати основний зміст критеріїв.

На думку О. Новикова, критерії повинні задовольняти низку ознак. Так, вони мають бути активними (настільки, наскільки це можливо в педагогіці), дозволяти оцінювати досліджувану ознаку однозначно, бути адекватними, валідними, тобто оцінювати саме те, що дослідник хоче оцінити, нейтральними щодо досліджуваних явищ, а сукупність критеріїв повинна доволі повно охоплювати всі суттєві характеристики досліджуваного явища, процесу [14, с. 142–143]. С. Іванова зазначає, що критерії також мають відображати динаміку вимірюваної якості в просторі й часі та розкриватися через показники, за інтенсивністю прояву яких можна робити висновки про рівень сформованості певного критерію [15, с. 153].

Неодноразово до проблеми використання критеріїв у педагогіці у своїх працях звертається В. Беспалько [9]. Ми солідарні з міркуваннями науковця щодо виокремлення характерних ознак, що лежать в основі критеріїв, а саме: характер засвоєння матеріалу (обсяг, повнота, точність, міцність засвоєння знань); особливості виконання роботи (темп, старанність, управність, бездоганне оформлення); якість усних або письмових відповідей учня (обґрунтованість, логічність, послідовність викладу, ступінь самостійності в судженнях, культура мовлення, вміння користуватися набутими знаннями, вміннями і навичками).

Визначення критеріїв – одне зі складних завдань педагогічної науки. Для кількісного оцінювання сформованості або розвитку якостей, умінь, навичок, компетентностей, підготовленості обґрунтовується доцільність використання різних критеріїв.

Кожний критерій розкривається через систему показників, які його характеризують. Показник – це те, за допомогою чого можна судити про розвиток та хід чого-небудь [16, с. 474]. У великому тлумачному словнику сучасної української мови показник – це «свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь» [17, с. 838].

В. Тернопільська й О. Дерев'яноко зазначають, що показник – це кількісні або якісні характеристики сформованості якості, властивості, ознаки об'єкта, що вивчається, ступінь сформованості того чи іншого критерію [18; 19, с. 265]. Ступінь виявлення критерію виражається в його сутнісних компонентах – показниках. Найточнішими показниками є ті, що відображають якість, реалізовану в діяльності.

А. Спірін, досліджуючи проблему взаємозв'язку критеріїв і показників, вважає, що кожен показник передбачає визначення відповідних йому критеріїв [20]. Г. Гапончук зазначає, що критерій охоплює сукупність основних показників, які розкривають певний рівень якогось явища [21].

Таким чином, у нашому розумінні критерій – це мірило для визначення реального стану сформованості креативного мислення учнів початкових класів під час вивчення іноземної мови, тоді як показник – оцінка рівня розвитку креативного мислення учнів початкових класів, оскільки показники, як слушно відзначає А. Ситников, фіксують певний стан чи рівень розвитку досліджуваного об'єкта за виділеним критерієм [22].

Ключовим для акту розвитку креативного мислення учнів нам видається цілемотиваційний критерій, оскільки він ніби створює умови, «щоб машина завелась і мала

можливість доїхати до пункту F, в якому чи на шляху до якого найімовірніше можна буде вирішити основну задачу». Отже, цей критерій є одночасно своєрідним двигуном, «енергопродуцентом» та дороговказом, тому що здібності проявляються і розвиваються тільки в результаті відповідної діяльності, а діяльність – результат спонукання мотивів. Отже, цілком очевидно, що без мотивації розвиток креативного мислення неможливий.

Означений критерій розглядається у нашому дослідженні крізь призму суб'єктивних емоційних переживань учня, його здатності до прояву творчих здібностей та креативного мислення, виявлення особистісного ставлення до розвитку креативного мислення під час вивчення іноземних мов.

Велике значення має мотиваційна сфера, адже вона є визначальною в процесі навчання, кінцевим суспільно важливим результатом якого є набуття людиною професіоналізму в тому розумінні, що професіонал – це фахівець, який постійно розвивається для суспільного блага [23, с. 19].

Мотиваційна сфера закладається у ранньому віці та розвивається протягом усього життя. Мріючи, мала дитина вчиться працювати з мотивацією. З віком мрія-фантазія повинна перерости у мрію-план, тобто в мотиваційну установку. Турбота про мотивування приносить свої плоди, позбавляє від витрат у самоорганізації, заряджає енергією, спонукає до досягнення [24]. Мотиваційна сфера містить усю сукупність потреб, мотивів і цілей людини, які формуються і розвиваються протягом усього його життя [25, с. 16]. Тому вважаємо за необхідне уточнити ключові поняття. Основними поняттями, що стосуються мотиваційної сфери, є «потреба», «мотив», «мотивація» та «ціль» розгляд яких буде викладено нижче. Базовими поняттями є «потреба», що виконує роль первинного мотиваційного феномена.

У психологічному словнику за редакцією В. Войтка *потреба* визначається як необхідність у чомусь [26]. Є. Ільїн розрізняє визначення потреб органічних та особистісних. Органічна потреба – це потреба організму, нестача будь-чого. Потреба особистості – це переживання стану внутрішнього напруження, що виникає внаслідок відображення у свідомості потреби та спонукає до психічної активності, пов'язаної із цілепокладанням [27].

Мотиви учіння молодших школярів, особливості розвитку мотиваційної сфери в умовах навчальної діяльності, вивчали Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонтєв, А. Маркова, М. Матюхіна та ін.

М. Ксьонзенко наголошує на тісному зв'язку між потребою та мотивом, адже мотив не тільки висловлює потребу, а й, надаючи сенсу поведінці, спрямовує його на об'єкти, в яких потреба знаходить задоволення, тому знання мотивів дозволяє передбачити напрям поведінки і тим самим контролювати його. Сила мотивів виникає за рахунок потреб. Наші потреби сильніші за наші мотиви [28, с. 91].

Мотив – це спонукання, спрямоване на задоволення значущої для людини потреби. Мотив зумовлює формування намірів людини прийняти рішення вчинити певні дії або утриматись від них задля досягнення поставленої мети. За Є. Ільїним, мотив – це складне психологічне утворення, що спонукає до свідомих дій та вчинків, слугує основою (обґрунтуванням) [27].

У сучасній психології (Б. Ананьєв, Л. Божович, М. Данилов, Є. Ільїн, О. Леонтєв) мотивом називають усвідомлену причину, що визначає спрямованість дій і вчинків людини. Дж.-Б. Вотсон, З. Фрейд приписують мотиву спонукальну і спрямовувальну функції. Основою мотивованої діяльності особистості є її різноманітні потреби [29].

У психологічному словнику за редакцією В. Давидова зазначено, що первинною формою існування мотивів є предмети, які відповідають простим матеріальним потребам людини. Згодом мотивами стають ідеальні предмети, що виступають у формі тих або інших спонукальних уявлень або свідомих цілей (мотиви-цілі). Діяльність людини спонукається одночасно декількома мотивами, один з яких є основним (провідним), а інші – підпорядкованими, що іноді виконують лише функції додаткової стимуляції (наприклад, мотив відмінного навчання та його матеріальне стимулювання). Мотиви можуть перебувати в різних відношеннях між собою та зовнішніми обставинами: підсилювати або послаблювати один одного, вступати у взаємні суперечності з об'єктивними можливостями реалізації дії.

Отже, мотивація як процес спонуки людини до здійснення тих або інших дій і вчинків часто є складним актом, що вимагає аналізу та оцінювання альтернатив, вибору й ухвалення рішень [30]. Термін «мотивація» вперше використав А. Шопенгауер у статті «Чотири принципи достатньої причини» [27]. Потім цей термін увійшов до психологічного обігу для пояснення причин поведінки людини та тварин. Нині мотивація – це психічне явище, що трактується по-різному, а саме:

1) сукупність чинників, що підтримують, спрямовують, визначають поведінку (К. Мадсен, Ж. Годфруа);

2) сукупність мотивів (К. Платонов);

3) спонукка, що викликає активність організму та визначає її спрямованість.

Окрім того, мотивацію розглядають як:

– процес психічної регуляції конкретної діяльності (М. Магомед-Емінов);

– процес дії мотиву, механізм, що визначає виникнення, напрям та способи здійснення конкретних форм діяльності (І. Джидар'ян);

– сукупна система процесів, що відповідають за спонуку та діяльність (В. Вілюнас) [27].

На підтвердження цього народна мудрість говорить «Ти можеш підвести коня до водопою, але ти не можеш змусити його пити». Те саме можна сказати і про процес навчання: невмотивованого учня неможливо змусити вчитися.

Ми погоджуємося із Ф. Подшивайловим, що *мотивація – це динамічний процес переходу потреби в мотив, коли відбувається усвідомлення та обґрунтування дій, спрямованих на задоволення потреби*. На основі цього визначення, *мотив – це усвідомлена потреба* [23].

Наступне поняття, яке потребує обґрунтування, – це *ціль*. Щоб поставити перед собою мету, необхідно мати відповідний мотив: самоствердження, самореалізація, матеріальний стимул, інтерес до змісту діяльності й тому подібне. Мета, як правило, детермінується декількома мотивами. Так, розуміння мотивації учня допомагає вчителю розвивати у школяра соціально бажані мотиви навчання (адже значно краще, коли активність спонукається таким мотивом, як інтерес до знань, ніж прагненням уникнути покарання і докорів дорослих). Оскільки цілі тісно пов'язані з мотивами, вони, як і мотиви, спонукають учня до діяльності. Постановка мети стимулює його докладати відповідне зусилля для її досягнення. Чим конкретніше ціль, тим сильніше вона спонукає до виконання діяльності. Спільні цілі, поки вони не конкретизовані, часто мають характер декларацій і не стимулюють до діяльності. У деяких випадках ціль є конкретизацією мотиву, в інших ціль може приховувати істинні мотиви. Ціль – усвідомлений образ результату, що передбачається, на досягнення якого спрямована дія учня [31]. Кожна з потреб може бути реалізованою багатьма мотивами; кожний мотив може бути задоволений різною сукупністю цілей [32, с. 194].

Отже, мотиваційна сфера особистості є визначальною у процесі навчання, кінцевим суспільно важливим результатом якого є набуття людиною професіоналізму в тому розумінні, що професіонал – це фахівець, який постійно розвивається для суспільного блага. *Мотиваційна сфера особистості – це ядро (центр) простору особистості, в якому перетинаються осі координат (властивостей), що її характеризують* [23]. На користь цього визначення Є. Ільїна висловлюється так: «Цілеспрямоване формування мотиваційної сфери особистості – це, по суті, формування самої особистості...» [27]. Ми вважаємо, що потреби і цілі – основні складові мотиваційної сфери людини.

Параметрами (характеристиками) мотиваційної сфери, за М. Шивандровим, є:

1) *розвинутість*, яка характеризує якісну різноманітність мотиваційних факторів;

2) *гнучкість*, яка описує рухливість зв'язків, що існують між різними рівнями організації мотиваційної сфери (між потребами і мотивами, мотивами і цілями, потребами і цілями);

3) *ієрархізованість* – це характеристика рангової упорядкованості будови кожного окремо взятого рівня в організації мотиваційної сфери [32, с. 194–196].

Ми солідарні із С. Обмачевською, що чим більше різноманітних потреб, мотивів і цілей у людини, тим більше розвинена її мотиваційна система. Чим різноманітніші способи

задоволення потреб, тим гнучкіша мотивація [32].

Психологічні дослідження В. Мухіної, О. Проскури та ін. дають змогу виявити як сприятливі, так і несприятливі *передумови формування в молодших школярів позитивних мотивів учіння*. Серед сприятливих назовемо те, що в більшості дітей 6–9 років переважають:

- позитивне ставлення до школи;
- повна довіра до вчителя, навіть абсолютизація його як людини, що все знає і має велику владу;
- готовність сприймати й наслідувати;
- гостра потреба у нових враженнях;
- природна допитливість [34].

Таким чином, проведений нами теоретичний аналіз дозволяє виокремити *показники*, що характеризують ціле-мотиваційний критерій: позитивна спрямованість особистості учня на творчість: існування потреби у самовираженні, самореалізації, спрямованість і стійкість інтересу до рефлексивної творчої діяльності (процесу і результату); сформована потреба та інтерес до оригінального, нестандартного; мотивація до розвитку креативного мислення; прагнення (настанова) учня до творчого прояву себе; емоційно забарвлений інтерес до вивчення іноземної мови.

Висновки. Викладений матеріал дозволяє зробити узагальнення, що мотиваційна сфера особистості є визначальною у процесі навчання, кінцевим суспільно важливим результатом якого є набуття людиною професіоналізму в тому розумінні, що професіонал – це фахівець, який постійно розвивається для суспільного блага. Саме потреба, мотив, ціль формують мотиваційну сферу. Тому природним є виділення ціле-мотиваційного критерію як ключового для розвитку креативного мислення учнів початкових класів у процесі вивчення іноземних мов.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з обґрунтуванням рівнів сформованості креативного мислення молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Философский энциклопедический словарь [гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Королев, В. Г. Панов]. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
2. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Харків : Фоліо, 2006. – 540 с.
3. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
4. Галімов А. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом : монографія / А. В. Галімов. – Хмельницький : Вид-во Нац. академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2004. – 376 с.
5. Воронин А. С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике / Александр Сергеевич Воронин. – Екатеринбург : ГОУ ВПО УГТУ–УПИ, 2006. – 136 с.
6. Словник української мови: в 11 томах / під кер. акад. Івана Костянтиновича Білодіда. – К. : Наукова думка, 1973. – 840 с.
7. Барабанщиков А. В. Военно-педагогическая диагностика / А. В. Барабанщиков, Н. И. Дерюгин. – М. : ВУ, 1995. – 108 с.
8. Курило В. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні / В. Курило // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 35–39.
9. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний // Советская педагогика. – 1968. – № 4. – С. 52–69.
10. Єжова О. О. Критеріальний підхід до оцінки рівня сформованості ціннісного ставлення до здоров'я учнівської молоді / Ольга Олександрівна Єжова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. – Вип. 14. – Книга 2. – Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д. Г., 2010. – С. 311–322.
11. Педагогіка / [Ю. К. Бабанский и др.]; под ред. Ю. К. Бабанского. – 2-е изд., доп. и

перераб. – М. : Просвещение, 1988. – 478 с.

12. Вергасов В. М. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе [текст] / В. М. Вергасов. – 2-е изд., доп. и перераб. – К. : Вища школа, 1985. – 176 с.

13. Блощинський І. Г. Обґрунтування критеріїв і показників ефективності процесу формування адекватної самооцінки курсантів у навчальному процесі ВВЗО / І. Г. Блощинський // Наукові записки. – Вінниця : ВАТ «Віноблдрукарня», 2001. – Вип. 4. – С. 74–76. – (Педагогіка і психологія).

14. Новиков А. М. Методология научного исследования / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М. : Либроком, 2010. – 280 с.

15. Іванова С. В. Критерії та показники розвитку професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної педагогічної освіти / С. В. Іванова // Вісн. Житомирськ. держ. у-ту. – 2010. – Вип. 52. – Пед. науки. – С. 152–156.

16. Словарь русского языка : Около 57 000 слов [под. ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой], [18-е изд., стереотип.]. – М. : Рус. яз., 1986. – 795 с.

17. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.

18. Білецька Г. А. Критерії, показники й рівні сформованості природничо-наукової компетентності майбутніх екологів / Г. А. Білецька // Освіта та педагогічна наука. – 2014. – Вип. 2 (163). – С. 19–24.

19. Тернопільська В. І. Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів / В. І. Тернопільська, О. В. Дерев'янку // Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 5. Пед. науки. – 2010. – Вип. 31. – С. 264–267.

20. Советский энциклопедический словарь. – М. : Советская Энциклопедия; Издание 4-е, 1990. – 621 с.

21. Гапончук Г. И. Формирование военно-педагогической направленности курсантов / Г. И. Гапончук. – М. : ВПА, 1990. – 76 с.

22. Ситников А. П. Акмеологический тренинг. Теория. Методика. Психо-технологии / А. П. Ситников. – М. : Технологическая школа бизнеса, 1996. – 428 с.

23. Подшивайлов Ф. М. Теоретико-методологічні засади визначення поняття мотиваційної сфери особистості / Федір Михайлович Подшивайлов // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 10 (41). – С. 19–23.

24. Мотиваційна сфера особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.managerhelp.org/hoks-635-1.html>

25. Гребенюк О. С. Педагогика индивидуальности. Курс лекцій : учебное пособие для вузов. – Калининград : КГУ, 1995. – 94 с.

26. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – 216 с.

27. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2008. – 512 с.

28. Ксьонзенко М. А. Мотивація самовдосконалення вчителя як ключовий психологічний чинник його професійного зростання / М. А. Ксьонзенко // Наук. скарбниця освіти Донеччини : наук.-метод. журн. – 2012. – № 2. – С. 90–93.

29. Психологический словарь [под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова]. – М. : Педагогика-Пресс, 1999. – 440 с.

30. Психологический словарь [текст] / под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др. // Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологи. – Акад. пед. наук СССР. – М. : Педагогика, 1983. – 448 с.

31. Структура мотивации: потребности, мотивы, цели [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.solidpsycholog.ru/sops-237-2.html>

32. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности / Н. И. Шевандрин. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1998. – 512 с.

33. Формування у молодших школярів мотивації до навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://teacher.at.ua/publ/formuvannja_u_molodshikh_shkoljariv_motivaciji_do_navchannja/39-1-0-3419

Ю. С. Чапюк

**КРИТЕРИАЛЬНЫЙ ПОДХОД К РАЗВИТИЮ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ
МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ: ЦЕЛЕ-МОТИВАЦИОННЫЙ КРИТЕРИЙ**

В статье рассмотрены аспекты теоретического обоснования критериев и показателей развития целе-мотивационного критерия как ключевого в развитии креативного мышления младших школьников. В логической последовательности раскрываются теоретические подходы к исследуемому феномену, прежде всего через определение и научный анализ понятий «критерий» и «показатель». Автором акцентируется внимание на ведущих характеристиках целе-мотивационного критерия (мотивационная сфера, мотив, потребность, мотивация, цель) сквозь призму субъективных эмоциональных переживаний ученика начальных классов, его способности к проявлению творческих способностей и креативного мышления на уроках иностранного языка.

Ключевые слова: креативное мышление, критерий, показатель, развитие, целе-мотивационный критерий.

Yu. Chapiuk

**THE CRITERIAL APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL
PUPILS' CREATIVE THINKING: THE GOAL-MOTIVATIONAL CRITERION**

The article deals with aspects of the theoretical background of the criteria and the characteristics of the development of the goal-motivational criterion as the key element in developing primary school pupils' creative thinking. The theoretical approaches to the investigated phenomenon have been revealed in the logical sequence by determining and scientific analyzing the «criterio» and «exponent» concepts. The author has paid attention to the main characteristics of the motivational criterion (motivational sphere, reason, necessity, motivation, and goal) based on primary school pupil's subjective emotional experiences, their capacity to show creative capabilities and thinking at foreign language lessons.

Key words: creative thinking, criterion, exponent, development, goal-motivational criterion.